

SZERKESZTIK:
KESZLER JÓZSEF, REINER FERENCZ és SCHÜTZ MIKSA.

Előfizetési ára:
Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP
Évenként 20 iv zenemelléklettel; több arckép és képzőművészeti melléklettel.
Egyes szám ára 20 krajczár.

Szerkesztőség: Váci-utca 3. sz.
Kiadóhivatal: Gránátos-utca 6. sz.

TARTALOM.

IRODALOM. D. P.: *Guizot levelezései.*
ZENE: TIRO: *As operette fejlődése.* — Zenészeti hírek.
SZÍNHÁZ: DERÉKI ANTAL: *As évad küszöbén.* — Színházi hírek.
KÉPZŐMŰVÉSZET: BERÉNYILÁSZLÓ: *Krisztus a Kálvária-n.* — NYÁRI SÁNDOR: *Kerémiái műtárgyak kiállítása.* — Képzőművészeti hírek.
ZENEMELLÉKLET: EMMERTH HENRIK: *Gyászdal.*

GUIZOT LEVELEZÉSEI.

MADAME Conrad de Witt né Guizotnak négy év előtt megjelent könyve, «*Guizot dans sa famille*» után most következett egy új kötet, a mely Guizot családjához és barátaihoz írt leveleit (*Lettres de M. Guizot à sa famille et à ses amis.* Paris, Hochette et Co.) tartalmazza. Mindkét műben nagyon kevés feltűnő található, de annál jobban mutatják a híres és befolyásos férfi belső életét. Manapság már kevés francziával fogunk találkozni, aki Guizotért rajongna, de igen sok olyanval, akik benne a megvesztegethetetlen jellemet becsülik és közte és a mostani hatalmasok közt párhuzamot vonnak, a mely az utóbbiakra nézve nem éppen valami nagyon hízelgő.

Guizot egyike volt azoknak a hideg természeteknek, akik sohasem botlanak; azért, mert mindig az egyenes úton haladnak, a bűnre képtelenek, de másrészt képtelenek arra is, hogy a nemzetet magukkal ragadják és arra a saját individualitásuk uralmát kényszerítsék. Guizot dicsvágya egészen sajátos volt; nem törekedett magas állások, méltóságok, gazdagság után, szerette a hatalmat, de nem úgy mint Caesar, hanem úgy, mint a 19-ik század filisztere, mint egy bourgeois a polgár-király idejéből. O nem alkotott magának, más nagy emberek módjára, külön morált, a melyet a törekvés és az elért cél megítélésénél mérték gyanánt kell venni; egész érzésében gon-

dolkozásában konvencionális volt; soha sem találkozunk nála spontán érzelmelekítőrészel, tekintet nélkül kimondott véleménynyel, a mely talán téves vagy gáncsolandó lenne, de mégis az egyéni vélemény értékével bírta. Ha családjának közepette már szeretetteljes pedáns volt, úgy a politában is csak pedánsnak lehet nevezni: megvetette a tettetést, a fogást, az ármányt, de éppen azért soha sem ismerte meg az emberben szunnyadó elemi erőt, a jóra vagy rosszra vezető ellenállhatatlan ösztönt. Soha sem fogják Guizot-t úgy képzelní, mint más államférfít, aki térdig érő eszímában gázol az akadályokon keresztül; — az ő jelképe a hálóköntös és a papucs. Napjainkban nem rokonszenvesek a se hús, se hal-hősök, de tanulmánytárgyként tekintve, Guizot felette érdekes adatot nyújt a modern népek pszichológiájának történetéhez.

Ha végig tekintünk az évek ama hosszú során, a melynek folyamában Guizot politikailag és irodalmilag működött, önkéntelenül csodálkozással és megindulással gondolunk arra a férfitra, a ki a francia forradalom előtt született és az 1870—71-iki háború után halt meg. Elfeledjük a politikus ellen tett ellenvetéseket, csak a hazafít, az egyszerű embert látjuk, aki egy munkás élet után szerény hajlékában szeméit örökre behunyta. Há e hangulat hatása alatt olvassuk az előttünk fekvő leveleket, nem érezzük lényének tudákos és pedáns voltát, hanem gyönyörködünk a levelek egyes szeretetteljes vonásain.

Guizot pályája kezdetétől fogva szerencsés volt. Tizenhét éves korában jött Párisba, irodalmi és politikai vezérférfitakkal lépett összeköttetésbe, 25 éves korában a történelem tanára volt a párisi tudományos fakultáson. 1814-ben már vezértitkár volt, s rövid idő múlva államtanácsos. Azóta a politikától nem vált meg; mint a közoktatásügy minisztere (1832—37), azután mint londoni nagykövet (1839—40), és végre mint miniszterelnök (1840—48) sokszor bocsátotta képességeit a haza rendelkezére. Az 1848-iki forradalmi év csakhamar letaszítá őt az elért magaslatról és III. Napoleon államcsínyével, külső politikájával egészen végzett. A német-francia háború alatt már 80 éves aggastyán volt, kinek szavára hon-

társai már mitem adtak. Az ezen időből származott levelei világosan mutatják érzelmeit, melyeket Franciaország legyőzetésével szemben táplált. Ha nem is védelmezte III. Napoleon politikáját, a háborúban mégis a letűnt idők hódító hadjárait látta és nagy hajlandósága volt mindig a háború okaiért nem Franciaországot, hanem Németországot felelőssé tenni. Egy, Wiberforce Sámuel winschesteri püspökhöz intézett levelében annak a reménynek ad kifejezést, hogy a semleges hatalmak az európai politika morális befolyásával Franciaország segítségére fognak jönni. Németország szerencséjére azonban a «*politique d'ambition et de conquête*» legyőzte a Guizot által konstruált «*politique européenne*»-t.

Az előttünk fekvő gyűjtemény első levele (október 28. 1810.) anyjához van intézve. E nő talán a legrokonszenvesebb alak a családi körben. A francia forradalom férjétől fosztotta meg a szigorú hugonotta nőt; az 1848-iki forradalom számkivetésbe küldte, hol nem sokára meg is halt. Guizot anyja önkénytelenül Balzac anyját hívja vissza emlékezetünkbe, azzal a különbséggel, hogy ez a nagy regényírónak az élet balsorsával folytatott harcában sokkal tevélegesebb szerepet vitt mint a szerencsés Guizot anyja. Guizot anyjától a komoly hangulatot, a szigorú elveket, a merev jellemet örökölte. De míg ezek a tulajdonságok a szerencsétlen önmagára hagyott nőnél természetesen voltak, addig fiánál mesterkéltnek látszottak; egy folytonos feszességet látszott szenvedni, nehogy a mintamber szerepeből valahogyan kiessék. Guizot levelei eléggé bizonyítják ezt. Tollából mindig szentenciák folynak, sohasem jovialis vonás vagy víg tréfa. Még a szeretet szavai is ünnepélyesen és formálisan hangzanak, sőt szerencsétlenségek alkalmával még a vigasz szavai sem látszanak szívéből jönni. A mélyebb érzelmelek kifejezésére illő szavak eltalálására való képtelenség mindenütt jellemzi a különben a nyelv és toll ez ügyes emberét. Kétszer nősült és úgy Pauline de Maulan, mint Mlle. Elise Dillonban méltó hitvestársakra talált és szerelmének minden bensősége, a jólétökért majdnem túlzott gondja és aggodalma daczára soha sem talált más

kifejezést a banális «*Que je l'aime, ô mon ange, que je l'aime*»-nél. Művészi érzéke nem volt eléggé kifejlődve, hogy megértethette volna vele az ilyen frázisok triviális voltát, a melyek oly finom műveltségű nő előtt, mint Pauline, nagyon is jözanaknak látszottak. A valódi szenvedély más hangokat talált.

Egy mély fájdalom, melyet 21 éves fia halála okozott, mégis a földig sujtotta Guizot-t. Az ezen időből származott egyik levelében emez érzelmeknek ad kifejezést: «Benne feltaláltam, mindazt, a mit szerettem s a mi engem boldogga tett. Később született gyermekeim idegenek életem első felétől, velők arról soha sem fogok beszélni. Fiam az egész multat magával vitte. Ő volt nyughelyem a jövőre nézve; most három kis gyermekemmel nem szabad meghalnom». No bizony — még elég soká élt, hogy leányait az olvasmányaikra vonatkozó interpunktcáziók és szabályokkal kínozza. Még Londonból is szemérettel vette Henriette leányának, hogy levelében sok írásjel volt és kellemetlenül hangozhatott a szegény leány fülébe a következő atyai utóirat: «*Nous uivrons cette affaire — là ensemble!*»

Levelezésének legnagyobb része a politikával foglalkozik. Guizot-t mint fiatal írórt a «*Publiciste*» és a «*Gazette de France*»-nál látjuk, de csakhamar előtérbe lép a tulajdonképi politika; Barante, Rémusat és Broglie barátai lesznek; előmozdítja képviselővé való választását Lisieux-ben, a mivel tevékenységének fénykora kezdődik. Erről az időről keveset szólnak levelei, néhányat kivéve, melyeket londoni nagy követsége alatt írt. A választási epizódok leírása a könyv legfrissebb eleme. Guizot először utazik életében gőzhajón, melynek kellemességei mélyen sülyesztik tekintélyében a szokásban volt köcsikat; meglátogatja rokonait és hamar nyeri meg a parasztok kegyét, kik csodálkoznak azon, hogy ily jó szónoknak milyen helyén van az esze. Lisieuxben, hol meg is választották a választási hullámok magasan jártak; a «*vive le roi*» hangjaiba gyakran vegyült a «*vive Mr. Guizot, vive notre député!*» és a sikerült nap fölötti öröm Guizot-t még élczfaragásra is csábította, az egyetlen élcz, amely a könyvben található. A választók bemutatása után halászni mentek; a választók minden áron akartak Guizot szeméi előtt óriás-potykát fogni, de nem sikerült, ami Guizot-t arra a szójátékra csábította, hogy a potykák bizonyosan nem oly kíváncsiak őt látni, mint a választók. Ez a próba nem éppen valami fényes bizonyíték Guizot humorá mellett, — az angoloknak sohasem tetszett az élcz nélküli pedáns, — de hát itt is áll a régi mondás, hogy gazember, ki többet ad, mint amennyivel bír.

Guizot életemeinek további közléseiből legtöbb figyelmet érdemelnek az 1848 és 1851 közötti történetek. Midőn Guizot 1849-ben a számkivetésből Val Richer birtokára visszaérkezett, Havreben «*A bas Guizot*»-val fogadta a nép; néhány tekintélyes ember közbelépése vetett véget a kínos jelenetnek. 1850-ben a volt miniszter meglátogatta királyát. A mindkettő által táplált remény, hogy még egyszer hatalomra jutnak, nem ment teljesedésbe. Valaki, aki náloknál szerencsésebb volt lépett helyökre. Hogy Napoleon államesinyével

az ország meg volt elégedve, azt Guizot nem tagadta, de azt igen, hogy a nép boldog volt. A második császárság idejét Val Richer-ben töltötte, irodalmilag működve és a falusi életet élvezve. Az 1870/71-iki eseményekkel szemben observált magatartását már érintettük. Halálával sehol sem hagyott ürt maga után, sem az irodalomban, sem a politikában, helyét már régen mások foglalták el.

Ha Guizot egészen letűnik a történet színteréről, nem annyira az ő személye az oka, mint a világ folyása, a szerencse esélye, mely őt oly magásra emelte. Erdeme becsületességében állt oly időben, midőn az «*Enrichissez vous*» a nap jelszava volt. «Vagyonom kicsiny,» írta, midőn kedves Val Richer-ét vette, «de rendben van. Gyakran nagyobbíthattam volna hivataloskodásom alatt, anélkül, hogy megsértettem volna azt, amit a világ becsületességnek nevez, de minden dologban, úgy a magán, mint a nyilvános ügyekben, mindig lelkiismeretemtől és nem a világtól kértem tanácsot.»

D. P.

AZ OPERETTE FEJLŐDÉSE.

I.
Most, midőn a színpad aesthetikai niveau-ja nyilván hanyatlott, midőn a legtöbb színpad, a hozzátartozó írőkkel stb. együtt, függővé tette magát a pénztártól és ezzel a tömeg ízlésétől, melyet romlottnak azért nem mondhatunk, mert nem ismerjük a kort, melyben jobb volt, ma nem csoda, ha az operette, e főelőmozdítója az opera hanyatlásának, jobban virágzik, mint akár melyike a komoly műfajoknak, melyeknek az nevétsége, de egyszerűsége szomorító korösszülötte. E virágzást nem egyes zeneszerzők idézték elő, hanem a közönség ízlése; és itt nem az a baj, hogy a tömeg ízlése rossz, hanem az, hogy a színpad rászorult arra hogy a tömeg ízlését számba vegye. Semmin sem csodálkozhatunk, a mit körülbelül a második francia császárság óta megértünk a színpadon, ha tekintetbe vesszük, hogy milyen annak közönsége, és itt nem azt értjük, mely bírál, hanem a fizetőt, mely ítél. E közönségről egy német író nem sokkal a bécsi «*Krach*» előtt a következő jelentős szavakban nyilatkozott: «Az ipar- és kereskedelemben fejlődött új viszonyok új társadalmat teremtettek, tisztán anyagi érdekekkel, oly társadalmat, mely csak azért hevül, a mi hasznát hajt. Aljas emberek tömegesen meggazdagodtak napjainkban, és leszállítják a jobb körök színvonalát, melyekbe őket pénzüik vezette be. Ily embereknek jutott a döntő szerep a társadalomban, ilyenek töltik meg a színházakat, hol csak aljas érzéki gyönyörnek, szellemtelen, lapos tréfának van vonzó ereje. Így érthetjük meg Jaques *Offenbach*-ot, a ki már most nem egyetlen a maga nemében, és sok hasonlót. Csakugyan *Offenbach* legjellemzőbb képviselője annak a műiránynak, melyről szólunk, és ezért

sokan, kivált északi német írók, őt vádolják azzal, hogy megrontotta a komikus zeneművészetet, megmérgezte az ízlést, és egész iskolát nevelt, mely hasonló kárhózas irányban nyomdokait követte. Pedig rendkívüli rövidlátásról tanúskodik az a vélemény, hogy az író minden jó és rossz tulajdonságával magától terem és azután nyugodtan hozzáfog a társadalom megmérgezéséhez; ily gonoszra csak a bariton-gazemberek képesek a nagy operában, kik bünt bűnre halmoznak minden indokolás nélkül, csupán mert baritonok, de a társadalomról nem kell ilyesmit feltennünk. Nem *Offenbach* rontotta meg a komikus zenét, hanem az az operette, melyet a második császárság korhadt társadalmá megkivánt, az rontotta meg *Offenbach*-ot; éppen ő tanulságos példa arra, hogy a művész mennyire függ a körülményektől, melyek közt fejlődik, korának politikai viszonyaitól, erkölcsi nézeteitől, különösen ha természetem nem vonzza komoly, ideális törekvés felé, mely megóvhatja ugyan a társadalom befolyásától, csak hogy ez esetben nem számíthat hatásra. *Offenbach*-ot, csak ugot érthetjük meg, ha tekintetbe vesszük művészetének mindkét tényezőjét, genialis avatottságát a színpadra szintűgy, mint a körülmények hatását. Ebből egyszerűs mind világos lesz, hogy miért találkozunk annyi ellenkező ítélettel *Offenbach* felett; az egyik bíráló inkább mulatott a demimonde-műsza nevetető terméken, a másik inkább fájlalta az erkölcs veszélyeztetését, és e szerint az ítélet is többé vagy kevésbé kedvező lett; aránylag még az elsőnek ítélete igazságosabb, mert olyant dicsér, a mi a zeneszerző érdeme, míg a másik olyant korhol, a mi nem annak, hanem környezetének hibája. Teljesen azonban csak az képes *Offenbach*-ot méltányolni, a ki mind a két tényezőt szem előtt tartja, és ez minél készebben ismeri el *Offenbach* sokoldalú és eredeti tehetségét, annál inkább fogja sajnálni, hogy az a tehetség, mely, ha valódi czélját felismeri, megbecsülhetetlenné válik a víg operában, romlott és hosszú életre szintoly képtelen, mint érdemtelen ízlésáramlatnak áldozatává lett. A társadalom itt is megmutatta, hogy maga teremti íróit és zeneszerzőit, és hogy olyanokat teremt magának, a melyeneket megérdemel. E szabály alól *Offenbach* sem képez kivételt; ezt legfeljebb némely kiváló szellem teheti, a milyen nincs minden században (majdnem azt mondtuk volna, a milyen nincs is), és még ezek sem függetlennek a talajtól, melyben termettek.

II.

A víg zenemű igen ártatlan csirából fejlődött addig, a hol ma látjuk. Kezdetét olasz daljátékok képezték, (mellőzzük itt azokat az operákat, melyek szándékuk ellenére komikusak); ama daljátékok két irányban fejlődtek: az egyik inkább népies, termékei bohózatok, állandó komikus jellemeikkel, farsangi tréfákkal, ilyen pl. *PERGOLESE* «*Serza padrona*»-ja, a másik közelebb állt a nagy operához, sokszor regényes színezettel, és később mintegy zenésített salonvígjátékká vagy — színművé vált. Mindkét irány átment az újabb *opera buffa*-ba, mely már szélesebb alapon nyugszik, művésziesebb szerkezetű és sze-

mélyei is dramatiszababbak. ROSSINI és MOZART (*Figaro, Così fan tutte*) képezik e műirány tetőpontját. E mellett az opera buffa Francia- és Németországban is fejlődésnek indult és itt más-más alakot öltött. Számos képviselői közül csak AUBER-t és C. M. V. WEBER-t (az *«Abu Hassan»*-ban) akarjuk megnevezni. Ezek után a víg zenemű művelői hosszabb időre elnémutak, míg új viszonyok, új igények az ártatlan opera buffa helyébe az *operette*-t emelték, mely csakhamar odajutott, hogy egyesítette elődjének komikus irányával a nagy opera és a látványosságok lármáját és hatásadását, és hogy a magából is legyen valami a keverékben, fűszerezte azt ledér situációk és érzéki, lapos tréfák bő mértékével.

A zenéről azt mondják némely esztétikusok, hogy a legerköcsösebb művészet, mert nem képes az erkölestelent előállítani. Az operette ezt az állítást fényesen (lesznek Cato-k, kik azt mondják: moeskosan) megzafolja. Az operette zenéje a művészeti életbe mélyen bevágó jelenség, melynek hatása érezhető a zenevilág legfelsőbb zugában. A zenei értéktelenség, a köznapias dallamok népszerűvé tétele nem teszi még ki az operette izlésrontó hatását, hanem az egészek, a zene- és szövegnek ledér tendenciája, a frivol hangulat keltése, mely az operette ösztönözését képezi, egy szóval a zenei cancan, mely nem is a táncban, hanem a dallamban, hangszerelésben kimondhatatlan aljassággal vigyorog felénk.

Az operette művészeti értéktelenségét avval próbálják kimenteni, hogy igénytelen, humoros műnek állítják oda, melynek célja csak az, hogy nevetessen; de még ebben a tekintetben sincs értéke, mert a humor minden tradíciója ellen az operette nem teszi ki a ferdeséget a megvetésnek, nem gáncsolja a hibát, hanem szövetkezik vele, természetesnek mondja a kinövést, és így itt is felleplezi jellemző tartalmatlanságát; a mint nincs dramatisz és nincs zenei magva, úgy nincs erkölcsi magva sem, a mely nélkül pedig sehol sem tapasztalunk valódi humort.

Azt az operette-melyről itt szólunk, leginkább Páris és Bécs, a második francia császárság társadalmá és a jobberkek hozták létre. Midőn mindkét hatalmas pártfogó «Krach»-ot szenvedett, akkor úgy látszott, hogy rövid tündöklés után lejjebb száll az operette csillaga; de teljes reakció maig sem állt be, és bár azóta írtak ismét értékesebb víg zenét, a közönség kedvéért azt sok esetben operette-nek nevezték, pedig inkább a daljáték vagy opera buffa neve illette meg. Így magyarázható meg, hogy ma van nem egy úgynevezett operette, melynek nem tagadhatjuk zenei és komikai értékét, úgy hogy igazság szerint nem is sorozhatjuk azon műfajhoz, melyről eddig általánosan szólunk és melynek fejlődését vázolni feladatunk lesz.

(Befejező közlemény köv.)

TIRO.

Lapunk mai számával veszik tisztelt olvasóink a «Harmonia» zenemellékletként Emmerth Henrik, a jónövű székesfehérvári orgonista és tehetséges zeneszerző *«Elegiáját»*, melyet a «Harmonia»-társulat

szívességéből bocsátott lapunk rendelkezésére. Olvasóinknak még többször lesz alkalmuk Emmerth úr szerzeményeivel találkozni.

ZENÉSZETI HIREK.

~ LISZT FERENCZ a magyar királyi operaház megnyitása alkalmából nem-sokára Budapestre fog érkezni, s jelen lesz az operaház megnyitásán. A mester jelenleg mint Menter Zsófia asszony, a zongoraművész vendége. Itter tiroi kastélyban időz, honnan Budapestre jöve tele előtt még ellátogat Eisenachba a szász-weimari nagyhercegrehez.

~ WILHELMJ AGOST, a világhírű hegedűművész, november hó 10-én tartandó hangversenyén a «Paganini»-féle hangversenyt fogja játszani. A «Harmonia» társulat igazgatósága, mely a hangverseny rendezését magára vállalta, iparkodott a nagy művészt rábírní, hogy két hangversenyt adjon Budapesten, de tagadó választ kapott, mert *Wilhelmj*-t nov. 11-én már Olaszország felé viszi útja.

~ A KOLOZSVÁRI OPERÁHOZ legújabbán Dévai kisasszonyt, a bécsi opera és a nemzeti színház volt tagját, továbbá Kovács Endre szép hangú baritonistát szerződtették. Az operai előadások ohtóberben veszik kezdetüket, de az igazgatóság már is megkezdte az előkészületeket az «Álarcos bál» és «Faust» színházhoz.

~ MAGYAR MŰ KÜLFÖLDÖN. *Bartay Ede* nemz. zenedei igazgató, mint annak idején megírtuk, egy szimfoniai zenekölteményt fejezett be, mely legközelebb fog a «Harmonia» kiadásában megjelenni. Ezen szimfonia a téli zene idény folyamán előadásra fog kerülni a brüsseli «Association des artistes musiciens» filharmonikus hangversenyeinek egyikén. Bizony sajnós, hogy hazai zeneszerzőink külföldre kénytelenek menni szerzeményeikkel, ha azokat előadni ohtajják.

~ A BÉCSI OPERA-SZÍNHÁZBAN csütörtökön lépett föl Materna asszony először márczius hónap óta élvezett szabadság ideje után, mint Erzsébet a «Tanhäuser»-ben. A közönség lelkes óvációkkal fogadta rég nem hallott kedvencét.

~ BÉLY HERMIN k. a., a hamburgi színház elsőrendű énekesnője, s a budapesti nemzeti színház volt tagja, a ki a nyári szünidőt a fővárosban, rokonai körében tölti, az ujonnan alakult német opera-társasággal ohtóber elején 3 hónapig tartó vendégzereplésre Amerikába utazik. A kisasszony havonként tízszer fog énekelni, s minden fellépésért 3000 márkát kap. Bély k. a. továbbra is a hamburgi színház tagja marad, s csupán szabadságot kap e három hónapra.

~ A PÁRISI NAGY OPERÁBAN föl akarják eleveníteni Gluck «Armida»-ját. Csak az okoz némi nehézséget, hogy a partitúra gyöngye hangfelszerelését a párisi operaház nagyszerű méretének megfelelően kellene megerősíteni. Erre a kisényes munkára Gounodot kérték fel, ő azonban a megbízást el nem fogadta, most tehát más zeneszerzőt keresnek, aki a feladatot elvállalja.

~ TUNISBAN meghalt Ernesto Sebastiano, nápolyi zeneszerző, ki az említett afrikai városban mint zenetanár működött. Az elhunyt művész néhány víg operát is írt, melyek közül kettő különösen tetszett a nápolyi előadások alkalmával, a «Mar-

chese Taddeo» és az «*Il Diavolo povero»*. Sebastianonak köszönheti Tunis még az ottani színház építését és a philharmonikus társaság alapítását, melynek az elhunyt buzgó karmestere és igazgatója volt.

~ PÁRISBÓL írják, hogy a Concert Populaires-Pasdeloup zenekara állandó társasággá alakult a Concerts-Colonne mintájára és hogy a karnagyi pálczát Benjamin Godard kezébe tették le. A műsor azonos lesz a népszerű hangversenyek kezdeményezőjének — Pasdeloupnak — műsorával. Előadatnak tudniillik classzikus művek egyrésztől, másrésztől idegen nemzetek időszerű zenetermékei. A szubvenczió melyet Pasdeloup kapott most is megmarad.

~ WAGNER-SZÍNHÁZ OLASZORSZÁGBAN. Neumann Angelo Wagner Richárd színházával jövő tavasszal ismét Olaszországba készül, hogy ott előadja Wagner összes operáit a «Parsifal» kivételével.

~ MENTER ZSÓFIA elfogadta a Brassin halála folytán a pétervári zenekoncertoriumnál megürült zongoratanári állást.

~ NEUMANN ANGELO, a vállalkozó szellemű impresarió, egy új vállalat létesítésén fáradozik, melynek célja volna Wagner Richard Lohengrin, Tannhäuser, Bolygó hollandi, Mesterdalmokok, Tristan és Izolda dalműveit Európa nagyobb városaiban előadni. E cél elérésére szerződtetni fogja a kontinens legelőkelőbb énekeseit, s egy száz tagból álló zenekart fog összeállítani.

~ OLASZ OPERA-ÚJDONSÁGOK: «Cid», írta Coppola, először adatik Cremonában az évad megnyitására; «Per un Capello», írta Ricci a «Donna Ines» szerencsés komponistája; előadatik a turini Alfieri-színházban. «Aktos», lyrai opera, írta Minotti, először adják Ferrorában. Benetozzi pedig most fejez be egy operaszöveget «Isabella, duchessa di Normandia» címmel, de még titok, hogy ki fogja megzenésíteni.

~ PATTI ADELINA jótékonycélú hangversenye, melyet Swanseaban adott az ottani szegények számára, húszezer frankot jövedelmezett.

~ MONACOBAN február és márczius hónapokban nagy hangversenyek tartanak, amelyeken hat időszerű nagy énekesnő fog énekelni, kiki két hangversenyen. Az énekesnők: Nilsson Krisztina, Fides Devriès, Donadio Bianka, Madame Krausz, Caroline Salla, Emma Nevada, Faure is ott lesz, aki tizenkét hangversenyen való fellépésért 60,000 frankot kap.

~ A KHOLERA ÉS A ZENE! Rómában az Alhambra színházban nem tarthatták meg a «La Campana dell'Eremitaggio» opera első előadását, mert az odautazó hőstenort annyira megfűstölték, hogy egy árva hangot sem tudott adni.

~ A LEGKÖZELEBBI BERLINI MEYERBEER-pályázat feltételeit már közzé tették. Csak oly egyének pályázhatnak, kik huszonnyolczadik évüket még nem töltötték be és kik tanulmányaikat Németországban végezték. A kéziratok 1885-ik évi febr. hó 1-éig adhatók be, melyek augusztus közepéig elbíráltatnak. A 4500 márkás díjat a nyertes tizenhét hónapos tanulmány útra köteles fordítani. A tizenhét hónaptól hatot Párisban, hatot Olaszországban, a többi hatot Bécsben, Drezdában, München és Berlinben tartozik töltetni.

AZ ÉVAD KÜSZÖBÉN.

II.

A VÁRSZÍNHÁZ összeköttetésben lévén a fővárosi színikörrel, megnyervén magának Blahánét, a nemzeti színház műsorától eltérve, egészen új műsort van hivatva magának alkotni. Míg a várszínházban könnyebb fajú vígjátékok mellett, a népszínmű is meghonosítottatik, addig a színikörben látványosságok, történeti énekes színművek, bohózatok nyerhetnek ápolást; e szerint nem szabad azon téves nézetből kiindulnunk, hogy a várszínháznak a nemzeti színházzal kell majd versenyeznie. Bécsben a klasszikusokat ápoló «Burg-színház» mellett szépen megélhet és prosperálhat a «Stadt-Theater» is; épen ilyen viszonyt képzelünk mi a várszínház és nemzeti színház között, (?)* mindegyiknek meglesz a maga iránya, a saját műsora és mindegyik szabadon alkothatja művészi fejlődését, kifejtheti ambícióját a nélkül, hogy a másik érdekeinek útját állaná. Nehéz álláspontja lesz mindenesetre a várszínháznak műsora megállapításánál; egy egészen új műsort, új irodalmat kell teremtenie; a népszínház aligha fogja átengedhetni saját repertoírja műveit, a nemzeti színháztól átvett darabok pedig, a jobbparti gyöngébb előadásban, nem bírnak majd kellő vonzerővel és feltétlenül vesztenek sokat értékükből. A várszínház kicsiny volta csak csekély írói díjakra nyújthat kilátást és ez a körülmény nagy befolyást gyakorol a műsor megalakítására. Ha azonban Feleki úr megtalálja e kritikus kérdés kellő megoldását, ha a téli hónapokban áldozatokat tud majd hozni, a nyári hónapok kecsesítő reményeiért akkor talán sikerül neki a várszínháznak a jelesebb írók közreműködését is biztosítani.

Az átalakítások új aerájában legtöbb okunk van aggodalommal a népszínház jövője fölélt elmélkedni. Ha mint tiszta magánvállalatot vesszük tekintetbe, talán ki is esnék elmékedésünk keretéből; de mint ilyen nem vehetjük, nem szabad vennünk azon hajlékot, melyet a nemzet adakozásaiból, filléreiből épített a magyar művészet, a közművelődés és magyarság elmozdítására. A bérlő nem tartoznék felelősséggel sem intenczióiért, sem gazdálkodásáért; ő a bérelt színházat akként értékesíti, amint azt saját szempontjából szükségesnek véli és műsorát úgy válogatja meg, személyzetét úgy szerződte, hogy a bérlőnél — mely végre is azonos bármely más adás-vevési üzletnél — veszteséget ne szenvedjen. És ha a jelenlegi bérlőnek szemrehányásokat akarnánk tenni, megbénítaná akaratunkat azon tudat, hogy magánvállalkozótól követelhetni mindaddig nem áll jogunkban, míg az az intézet, melynek élén áll, nem mint a város egyik jövedelmező középülete egyszerűen bérbe adatik, hogy a rajta levő terheket még fedezze, hanem mint többi kulturális miszióval bíró műintézetünk, még subven-

* Szerk.

cióban is részesítetik, hogy feladatának és céljának biztosabban megfelelhessen. Évva úrnak egyetlen hibája, mely a közvélemény elbírálásának hatásköréhez jogosan tartozik, az, hogy az üzleti szempontok mellett magasabb művészi ambíciók nem lelkesítik és műsora megállapításánál, ezeket öntudatosan vagy öntudatlanul mellőzi. Nézetünk szerint a hibát sem lehet egészen az ő vállaira gördíteni; míg a népszínházat oly nagy bérösszeg és szerződésileg kiszabott óriási terhek gátolják a tiszta művészi irány követésében, addig minden hibáért, mely az intézetnél megrovásra méltó, a színházi bizottságot lehet és szabad felelőssé tenni, mely az időszakos igazgatókat nem annyira művészi, mint inkább üzleti garanciák mellett szerződte; és ez az intézet, tíz évi fenállása óta, mint lidércz nehezedett a valódi művészi fejlődés útja elé.

A nyári hónapok jövedelmetlensége a bérlőket eddig olyan experimentálásokra kényszerítette, mely merőben eltér a népszínház eredeti rendeltetésétől. Ha ez eddig, míg a népszínház Blahánében csalhatatlan vonzerőt bírt, megtörtént, mi fog történni ezután, midőn az intézet egyik főoszlopától megfosztatik? Aggodalommal tekint minden szem a kerepesi-úti szép palota felé, honnan Blahánéval, a népszínmű is hosszú időre távozik; mert Blaháné nélkül né színművet ott aligha képzelhetünk. Pálmay Ilka és Hegyi Aranka, e két szeretetreméltó művésznő, a mely jól megállják helyüket a maguk genréjében, ép oly kevéssé fogják pótolhatni vagy feledtetni Blahánét. Hárman megférhettek szépen egymás mellett, a nélkül, hogy egymásnak útjában állottak volna, de ketten nem lesznek képesek a harmadik távozása által támadó űrt betölteni; mindenik specialitás a maga nemében; mindeiknek megvolt saját genréje, melyben művészi alkotásokat nyújthattak, de elvonva saját eredeti hivatásától, kiforgatva specifikus egyéni tulajdonaiból átültetve idegen talajba aligha fognék prosperálhatni. — És itt eljutottunk elméletünk azon fordulatához, melyet a mondottakból levezetve elérni kívántunk: mi lesz a magyar népszínműirodalomból, ha Blaháné a népszínháztól megváltik? O az egyetlen képviselője a magyar népies alakoknak; az ő ragyogó tehetsége képes volt csekélyebb értékű műveknek is hosszabb életet biztosítani. A népszínművet nélküle nem is képzelhetjük; ő és a népszínmű azonosak, elválaszthatatlanok. Az egyetlen forum, hova az ambicionált írók munkáikkal fordulhattak, a népszínház volt; ott találtak vendégszeretetre, oda nyugodtan térhettek, mert Blahánében lelkiismeretes tolmácsolóra támaszkodhattak.

Mi lesz ezután? Hol talál a magyar népszínmű menedéket? E kérdésekre nagyon nehéz megfelelni. Mi ösztönzi az írókat arra, hogy munkáikat a népszínházhoz adják, hol Blahánét nem fogja találni? És miért fog dolgozni, ha munkájával Blaháné után a várszínház felé zarándokol, mely kicsiny voltánál, az erkölcsi siker mellett, csak sovány díjakra nyújt kilátást?

E kérdésekre feleljen meg a jövő; mi lelkünk mélyéből óhajtuk, hogy az átalakulások új aerája ne vonja maga után

sem a népszínház, sem a népszínmű ha nyatlását, de inkább segítse a magyar irodalmat a fokonykénti erkölcsi és anyagi-haladás felé.

DERÉKI ANTAL.

SZÍNHÁZI HIREK.

== TOLNAYNÉ DÖMJÉN RÓZSA asszonynak csütörtökön volt második jutalomjátéka. Hogy a szeretetreméltó művésznő már másodszer jutalmaztatik, az szerepkörének természetében fekszik. A krisztinavárosi színikör látogatói ugyanis fájdalmasan tapasztalták, hogy naiva a színikör személyzete között lámpával sem volt található; így hát a színikör drámai szendéje kénytelen volt művészi szertárának ama csarnokát is megnyitni, a melyben eddig a szentimentális naiva lappangott, és amint csütörtök este örömmel tapasztaltuk, a szentimentális naiva semmiben sem engedett a drámai szendének. Tolnayné Margitja az ifjuság és ártatlanság bájával a szerető gyermek meleg, mely érzését egyesítette, és ezen jellemvonások feltüntetésénél felváltva gyönyörködtetett és magával ragadott; az anyával való nagy jelenetben pedig megrázott mindenkit a gyermeki szeretet szenvedélyes eruptiója. Tolnay a világ legkedélyesebb Barnabása volt, és a közönség zajos méltatásához, mely majdnem minden jelenet után kísérte, mi is készséggel hozzájárulunk. Balassa az öreg Lipócziból mindent extrahált, amivel derűtiséget okozni lehetett. Benedek a vendég (Vilmos), ügyesen mozgó színész, de humora hideg és felfogása a szerep természetéhez sehogy sem illeszkedett. Kazalitzky és Follinuszné őszinte meleg játékkal is megérdemelték a kitüntető tapsokat. Egyedül Ebergényiné volt úgy látszik egy fatális szerepcsereinek az áldozata. A derék komikánétól az Agnes szerepe oly messze állt, amilyennek ő azt talán öntudatlanul fel is tüntette. Hang, alak, mozdulat, játék mindig ríkító, mondhatni sértő ellentétben állt minden szóval, amit kiejtett és midőn ezt kiírjuk, óva intjük az érdemes komikánét, hogy kerülje az ilyen szerepeket, melyek tehetségének és képességének egyenes difflamálására vezetnek. — A színikörben hétfőn Kiss Pista jutalmára a «Koldus diák»-ot adják, melyben Kiss-Honti Mari asszony, mint vendég lép fel Broniszlava szerepében. Csóka színtársulata e hó 23-áig marad a fővárosban. Addig még előadják a Morrilla című nagy operettet, melyből már folynak a próbák.

== BÉRLÉLET AZ OPERÁBAN. A m. kir. operaház igazgatósága tudatja, hogy az október 1-től 1885 márczius 31-ig terjedő félévben lesz összesen 84 bérlétfolyamos előadás, vagyis havonként 14. A bérlétfolyamos előadások rendszerint kedden, csütörtökön és szombaton lesznek. A páholybérlétek (a földsz. 10. sz. kivételével) következők: földsz. vagy I. em. páholy ára félévre 1000 frt, II. em. páholyé 840 frt, ez utóbbi hó számra is bérelhető 154 frtért. — A bérlétszünetes előadások megválthatók a féléves bérlők által földszint vagy I. emeleti páholy után havi 200 frtért, II. emeleti páholy után 150 frtért. Egyéb helyek bérlétek ára: I. rangú támlásszék 1 óra 42 frt, 3 óra 126 frt, 6 óra 252 frt. II. rangú támlásszék 1 óra 35 frt, 3 óra 105 frt, 6 óra 210 frt. III. em. erkélyszék I. sorban 1 óra 28 frt, 3 óra 84 frt, 6 óra 168 frt; a 2—5. sorban 1 óra 21 frt, 3 óra 63 frt,

6 óra 126 frt; a 6—8. sorban 1 óra 17 frt, 3 óra 51 frt, 6 óra 102 frt. Bérletheti szeptember 21-től 27-ig a hajós-utca felőli nappali pénztárnál, akik bérletre már előjegyezve vannak, helyeiket szeptember 20-ig váltásuk meg.

— A KRISZTINAVÁROSI SZÍNHÁZBAN a héten Karczag Vilmos új népszínművét adták először, mely alkalommal Rónaszéki Gusztáv, a népszínház e pompás komikusa vendégszerepelt. Karczag népszínműve nem érdemelté azt a mostoha sorsot, hogy saison végével egy alsórendű színház személyzete által játszották — üres ház előtt. Bátran lehet kimondani, hogy a «Gazd' uram felesége» jóval magasabban áll sok népszínházi mókadarabnál, melyet a pár népdal kedvéért népszínműnek neveztek el. Magasabban áll egyszerűen azért, mert emberekkel van dolgunk, kik okosan beszélnek, célzatosan mozognak és a kis igénytelen cselekvés elég kerekben, nagy tüzelés és fűvés nélkül végződik be. A könnyelmű asszony botlásai létrehozzák a konfliktust és a harmonia ismét a tévedt menyecske egy — az anyai szeretetben gyökerező motívum által előidézett — megtérése által állítatik helyre. Ez egyszerű, egészséges prozesszus, világos és plauzibilis. A nyelvezet erőteljes és minden ízében eredeti és magyaros. A dialógusok határozottak és minden egyesnek meg van a biztos rendeltetése, mely a darab egyes organumát mozgásba hozza; szóval, minden diskursus, melyet két vagy három ember folytat, a szerző tervének szolgálatában áll és nem üres fecsegés, amivel minden új népszínművet tele szokták rakni. Baj, hogy a «rossz asszony» megtérése tisztán theoretikus és a második felvonás függőnye mögött történik. Elmegy egy jól kihegyezett drámai jelenet után és visszajön szó nélkül. A purgáció folyamatát nem érthetjük meg, ha a leány beteg nem lenne és ez nem lágyítaná meg az anya szívét. Az anya szerelemföltétele saját lányára sokkal nagyobb és merészebb gondolat, mintsem azt egy jelenetben tárgyalni, igazolni lehetne. Ez a darabnak egy elnyomorodott tagja, melyet szerző nem mért egyenesen levágni, hanem agyonnyomta és elejtette. A dráma e nélkül is megállna. — Az előadás igen sikerült volt. Rónaszéki, a vendég a zsidóispánt — egy transzfigurált Lőrinczet — mulatságos genrealakká dolgozta ki; ami túlzott volt, az a szerző hibája, amint az alak nem is más, mint szerzőnek egy következetlen, túlhajtott rossz tréfája. Tolnayné, a népszínművek poetikus lányainak személyesítője igen kedves kis szerelmes leány volt, a naiv báj minden varázsával. Kitűnő alak volt Mezeynek Sárándi-ja, úgy maszkban, mint mozgásban és beszédben. Balassa egyenes, velős beszédmodora kellően emelte ki a derék parasztgazda jellemvonásait. Gondáné asszony epizód szerepében ismét brillírozott. Pajor Emilia asszony végre ezúttal különösen játék dolgában sokkal komolyabb oldalról mutatta magát, mind eddig alkalma volt. Az akaratos, daczos, könnyelműsége hajlandó asszonyt határozott, markans konturokban mutatta és helyenként valódi drámai erőt fejtett ki.

— FELEKI MIKLÓS, a várszínház igazgatója, e hó 25-én búcsúzik el végleg a nemzeti színház közönségétől Dumas «Időgen nő» színművében.

— ARADI GERŐ SZÍNTÁRSULATÁNAK tagjai egy röpiven erősen visszautasítják Bényei István, az orsz. iroda igazgatója azon indítványát, hogy a porporció ismét behozassék; nem csak magát az eszmét támadják meg, mint reakzionáriust, hanem a módot is, mely szerint a színészet hivatalos lapját használta fel a közlésre. Bényeinek javaslata miatt, mely a színészek anyagi súlyedését vonná maga után s megtámadása az egyesületi szervezetnek és nyugdíjtökének, a színtársulat egyhangú rosszalását fejezi ki, bizalmatlanságot szavaz, s hasonlóra hívja fel a többi pályatársakat, hogy a közelgő kongresszuson visszavethessék az ily célú törekvéseket.

— BOGYÓ ALAJOS jól szervezett társulata Makón aug. 23-ika óta oly szép pártfogás mellett játszik, a milyenre számítani sem mertek. Míg Szentendről nagy veszteséggel voltak kénytelenek eltávozni, addig itt már a második bérletre folynak az aláírások, és pedig az eddigiekből itélve szép sikerrel.

— A FIUMEI ÚJ SZÍNHÁZ építése annyira haladt, hogy a befödés munkálatait már megkezdték a tető gerendáinak s bordázatának föllállításával. E munkálat alkalmával arról győződünk meg, írja a «Fiume», hogy az új épület nem elég magas terjedelméhez képest s hogy ennek arányai a közelében álló épületek magasságának hatása folytán még inkább ellapulnak. A magasabb középhomlokzat elkészülése, s a tetőzet bádog ornamentikája valószínűleg csak csekély mértékben fognak segíteni a különben nagyon szép épületnek e hibáján.

— MOLNÁR LÁSZLÓ pestmegyei tiszt. aljegyző e hó folyamán a népszínházban színi kísérletet fog tenni a „Rip van Winkle“ ezüstszerében.

— A SZÉKESFEHÉRVÁRI SZÍNHÁZ október 4-én nyílik meg, Dobsa «IV. László» című drámájával. A Tóth Béla igazgatója alatt álló társulat kiválóbb személyei: Fodor Fruzina, az orsz. színészi tanoda végzett növendéke, Fekete Róza, Dombay Mihály, Miklósy Gyula (a volt igazgató), Bárdy Lajos, Sz. Németh József, Reiner Antonia, Peterdy-Oroszy Georgette, Kantay Teréz és Rácz Gyula. A társulat iránt nagy az érdeklődés.

— A SZÍNHÁZI KLAKK. A bécsi udvari színházak főintendánsa körlevelet intézet az ottani operaszínház összes tagjaihoz, a melyben utalva azokra a visszaélésekre, melyeket az énekesek és énekesnők által fizetett klakk a bécsi operaszínházban újabb időben üz és mely az udvari színház tekintélyét sérti, felhívja a művészeket és művésznőket, hogy elfoglalt állásukra való tekintettel, saját érdekükben működjenek közre ezen visszaélesek megszüntetésére. A körlevél — mint lapunknak írják — az illető körökben nagy izgatottságot szült, mert a klakk üzelméi Bécsben már odáig fajultak, hogy egészen rendszeresen üzi az énekesek és énekesnők kiszivattyúzását. A viszony a klakk és a színházi személyzet közt szerződésileg van szabályozva. A fizetés egész évre, félévre, vagy egy óra, de mindig előre történik. A fizetett díj nagyságához képest a klakk az illető énekes vagy énekesnő minden föllépte alkalmával, vagy csak meghatározott estéken köteles «közreműködni». Van a bécsi operaszínházban olyan énekesnője is, a ki csak azért fizet a klakk-

nak, hogy le ne piszszegjék. Ilyen viszonyokkal szemben nagyon helyén volt a főintendáns föllépése; a kérdés csak az, meglesz-e neki a kívánt sikere?

— SARAH BERNHARDT értekezletre hívta össze hitelezőit, kiknek egyezkedést ajánlott. Ő ugyanis legújabb szerződése értelmében 1000 frankot kap egy-egy föllépteért. Késznek nyilatkozott tehát arra, hogy e tiszteletdíjből minden előadás után (250 egy évben) a hitelezők syndikátusának 300 frankot fog lefizetni adóssága könnyebb törlesztése végett. A hitelezők egyhangulag elfogadták ez ajánlatot. A művész adóssága — francia lapok szerint — egy millió frankra rüg.

— REGNIER, a híres francia színész a fontainebleau-i kastély dísztermében több előkelő amateur segítségével jótékony célú előadást fog rendezni az ottani szegények javára. Ezen előadásnál az az érdekes, hogy ugyanabban a teremben tartatik meg, amely XV. Lajos uralkodása alatt Jean Jaques Rousseau «Devin du village»-a előadása alkalmával légegett. Az új terem III. Napoleon idejéből származik, ki azt pazar pompával építtette fel újra Lefuel építész által. Az előadáson ritka közönség lesz jelen, mert a franczi királyok kedvencz városában most a legelőkelőbb társaság tartózkodik.

KRISZTUS A KÁLVÁRIÁN.

MUNKÁCSY Mihály minden újabb képe esemény és már a pusztán hír, hogy ismét egy nagyobb művön dolgozik a legfőlesigazottabb várakozással tölt el mindenkit. Az a páratlan gyors fejlődés, melyet Munkácsy művészi pályáján tanusított és melylyel az ő szürkeségéből korunk egyik legnagyobb koloristájává emelkedett, méltán jogosulttá tette a várakozást. Részen ez a körülmény okozta aztán, hogy nálunk, nagyon kevés kivétellel, csak föltétlen bámulói vannak, a kik szentségtörésnek tartanák, ha valaki komoly kritikát gyakorolva Munkácsy valamely festményén, ezen hibát is mérészelne felfedezni. E föltétlen bámulatban kétségkívül nagy része van a nemzeti büszkeségnek, mely mindenestre jogosult is. De csak bizonyos esetben és nem mindig. En részéről, minden őszinte tisztelemmel és bámulatom mellett Munkácsy esete iránt, nem tudok elzárkózni a tiszta igazság elől, mely eddigi tapasztalatom szerint, Munkácsy művészetével szemben, nálunk legalább teljesen háttérbe szorul. Azt hiszem, nem vétkezem senki és semmi ellen, ha a kritikus kötelességét teljesítem és elfogulatlanul úgy ítélem meg Munkácsy legújabb művét, a milyennek azt találtam. Maga a művész legkevésbé fog ezért haragudni, mert saját vallomása szerint, ő úgy van idehaza, mint a fejedelem, a kit csak hízelgő udvaroncok környeznek; ezért nem is olvassa a magyar újságok «kritikáit».

Munkácsy Mihály két, legutóbbi nagy művében, nem törődve az eddigi százados hagyományokkal, eredeti fölfogással teljesen új irányt teremtett és részben ennek is köszönte azt a nagy sikert, melyet «Krisztus Pilátus előtt» című képe

elért. Szakított a legendával és az események, — hogy úgy mondjam — a történeti hűség terére lépett. Ez a felfogás a mennyi nehézségeket támasztott, annyi előnyt is biztosított. — A bibliai tárgyú, ugynevezett szent képeknél — még a nagy németalföldi festő majdnem genreszerű «szent család»-jánál is, megszoktuk az idealizálást, s bár úgy a renaissance nagy mesterei mindenkor saját egyéniségüket lehelték képeikbe, a fölfogás szellem mégis mindig ugyanaz maradt. Ők szent képeket festettek, áthatva vallásos ihlettől, a vallásos érzés által nemesített idealizmus. Nagy feladatra vállalkozott tehát, aki ecsetének varázsa által rábíri a közönséget, hogy elfeledje nagy elődöket, a századokon át megszokottat és ellenmondás nélkül akceptáljon egy tökéletesen ellentétes irányt. Ez oly óriási nehézség, melyet csak valódi tehetség képes sikerrel leküzdeni. És Munkácsy leküzdte a nehézséget és ez már magában véve roppant érdem.

Ez nehézségnél azonban semmivel sem kisebb az az előny, melyet az új felfogás nyújtott: a közvetlenség hatása, mely a történeti hűség természetes következménye. Ez a közvetlenség, az erős drámai jelenet kapja meg és köti le a nézőt a «Pilátus»-képnél. A tisztán emberi, a történeti igazság ellenállhatatlan volta erős drámai keretben, fölruházva ragyogó külsővel mindig bűvös hatású. Ezzel párosult még a kompozíció kerekdedsége és a színek pompája. Ennyi erénnyel ékeskedő műnek, apróbb hibái dacára, okvetlenül győzedelmeskedni kellett az előítéletek, az elfogultság fölött. A «Pilátus» sikere után az új kép, a világrendítő dráma befejezése, természetesen csak fokozta a várakozást. És én a magam részéről sajnálattal vagyok kénytelen konstatálni, hogy a «Krisztus a Kalvárián» a fölszágtott várakozást nem elégíti ki.

E sokak előtt talán merésznek látszó állításom megokolását könnyíteni fogja, ha előbb röviden leírom Munkácsy új képét. Az óriási, hét méter hosszú és öt méter magas festmény tulajdonképp két részre oszlik és már ez egyik alaphibája, mert ezáltal nélkülözi az egységet. A jobb oldalon, majdnem a sarokban van a főcsoport. Három keresztfa mered égnek. A középsőn függ a megváltó alakja, tőle jobbra az egyik lator, balra, de nem mellette, hanem *mögötte* a másik lator. A bakó éppen elvégezte könnyű munkáját s a jobb vállára emelt létrával és a bal kézbe fogott fejszével távozni készül. A megváltó keresztjére hátul támaszkodik egy apostol, míg Szent János érzéketlen tekintettel néz maga elé. A kereszt lábánál három nőalak: Krisztus véres lábaira borulva könnyeivel áztatja ezeket a haldoklókat anyja, mellette Magdolna födi el arcát, míg Mártha rémülten tekint a szenvedő arcra. A háttérben a haza vonuló római katonák látszanak, míg az előteret egy a földön ülő római katoná és egy szörnnyüködve bámuló suhanc alakjai töltik ki. Ez a vászonnak mintegy harmadrészét betöltő csoport tökéletesen elég egy képre és így magában véve, leszámítva a később megvilágítandó hibákat mindenestre nagyobb hatású lenne, mint a milyen az jelenleg. A kép másik, nagyobb része a haza vonuló sűrű töme-

gét tünteti föl. Többnyire ismert alakok a «Pilátus»-képről, ami különben, leszámítva Kaifás kirívó alakját, csak előnyére van a műnek. E csoport központja a fehérbe öltözött és fehér lovon ülő Kaifás, aki nem a Pilátus-beli főpap, hanem csak nem tökéletes mása — Krisztus arcának. Előtte fut egy kétségbeesett alak, némelyek szerint a bolygó zsidó, mások szerint Judás, a mi különben a kép lényegére nézve teljesen közömbös. Kaifás lova mellett két hatalmas alak disputál. Az egyik kételkedni látszik az ítélet igazságosságában, míg a másik ép azt neki bebizonyítani igyekszik. Ezenkívül a fariezusok, irástudók, kételkedők, kár-örvendők, közönyösek stb. alakjai fejezik be a csoportot. A látóhatárt sűrűsötét, majdnem sárszínű felhők borítják, melyek csak a bal sarokban engednek egy kis napsugárt áthatni.

Ime a kép. Első főhibája, mint mondtam, az egység hiánya, a mi azt eredményezi, hogy nem köti le rögtön a figyelmet és a néző jó darabig kénytelen egy pontot keresni, a honnan nyugodtan áttekintheti az egészet. Ezt a nyugtalan tétovázást fokozza a világítás beosztása és a színtem helytelenül alkalmazott fehér szín Kaifás alakján. Az ember és ló fehér-sége, valamint az éppen ezekre eső világosság tökéletesen leverik a Krisztus csoportját, mert úgyszólván föltolják magukat a szemlélőre. Ez a hiba a kolorista rovására esik. Vannak, akik ezt a terem világításával mentegetik, de én megnéztem többször, különböző időben, és az eredmény mindig ugyanaz maradt. A festményt teljes egészében élvezni lehetetlen volt. A észlelt hibákból még a következőket tartom elég fontosnak a fölemlítésre. Mindenekelőtt Krisztus alakja aránytalanul nagy, a mi tökéletesen megmagyarázhatatlan előttem, mert egyáltalában nem látom megokoltnak. Egy festőbarátom azt mondta ugyan, hogy Munkácsy készakarva festette ilyennek, de hogy miért? erre adós maradt a felelettel. A kolorista szempontjából hibásnak tartom Mártha violaszínű köntösét, mely szinte bántja a szemet. A violaszín már magában véve nagy ritkán tesz kedvező hatást, hát még ha éppen nem illik be a többi színek közé, mint a Krisztus-képen! Egy helyen már megjegyeztem, hogy Kaifás tökéletesen a Pilátus-beli Krisztus. Vakmerőség volna ugyan ezt is hibául felróni, de elnyomni mégsem lehet azt az érzést, hogy rosszul esik. A mily természetesnek találom, hogy az ítéletnél jelen voltak találokunk a Kalvárián is, ép oly visszatetsző, hogy ép Kaifás alakja, mely oly pompás volt a törvényszéki csarnokban, a megváltó arcát ölté föl.

Egyéb apró hibákkal foglalkozni, melyek teljesen elenyésznek a mű kiváló tulajdonai mellett, gyermekes dolog volna. Ezért egyszerűen áttérek a kép előnyeire, és itt első sorban áll a haldokló Krisztus feje, mely magában véve remekmű. Ha a Pilátus-képen Krisztus a szende, de önértetes megadás kifejezésének megtestesülése, úgy itt a tisztán emberi kinszenvedés fájdalmait látjuk: a sápadt arc, melyre a közelgő halál halvány szürkeséget vont, minden izmában a véghetetlen *testi* fájdalmat tükrözi. A szemek,

melyeknek csak fehérje látszik, ég felé tekintenek, a száj félig nyitva s ezen át szinte látjuk, hogy szorítja össze fogait és halljuk a mély sohajt, melyet a fájdalom önkénytelenül is kicsikar. E mellett nem torzul el az arc, hanem sejteti a fölfeszítés előtti nemes vonásokat. Minél tovább nézzük, annál nagyobb hatással van. Érezzük, hogy minden pillanattal fogy az élet és szíviünk összeszorul. De a nagy fájdalom át is, melyet a kínos halálküzdelem csak fokoz, látjuk, hogy itt nem bűnös ember haldoklik. Mily ellentét Krisztus haldoklása és a két latoré közt? Ezeknek eltorzult arcán ott ül a bűn bélyege és kivitel dolgában egyáltalában nem állanak Krisztus alakja mögött. E főcsoportnál még különösen Mária nemes alakja bilincseli le figyelmünket. Az anyai fájdalom megmérhetetlensége teljesen bírja részvétünket és az az egy vonással megérezkített arc rész méltán dicséri mesterét.

Az elvonulók csoportjának legtöbb alakjában ráismerünk Munkácsy erőyes eseteire és ragyogó paletteájára. A mély és kifejező jellemzés, mely a veséig enged látni, a pompás színgazdagság egyaránt megbűvölő hatásúak. Egy-egy alak e csoportból már maga is mestermű. Hát még ennyi együtt! Mondják, hogy Munkácsy e csoportot külön is megfestette a jövő évi országos kiállítás számára. E külön rész bizonyosan nagyobb sikert biztosít a művészeknek, mint az egész kép. Mert magában mindegyik rész külön-külön bármily kitűnő legyen is, együtt egy képen egymással versenyezve, egymást verve, leverik az összehatást is. És ez a «Krisztus a Kalvárián» főhibája, mely azonban a mester művészetét és dicsőségét egyáltalában nem csökkenti.

BERÉNYI LÁSZLÓ.

A KERÁMIA-MŰTÁRGYAK KIÁLLITÁSA

a keleti múzeumban Bécsben.

A bécsi keleti múzeum alig rendezett még oly ritka becsű kiállítást, mint jelenleg, habár a keleti műtárgyak a díszes múzeumból sohasem hiányoznak. Oly műág lett itt a közönségnek bemutatva, mely valódi eredetiségben ma már csak a messze keleten készül s ott is gyéren és így egy már félig fátyollal borított művészetet van alkalmunk megnézni és — megbámulni. És ha a műkritikus nem is képes ezen műág ó és új termékei között párhuzamot vonni és így szoros műkritikát gyakorolni, mégis már maga az eredetiség, az antik művészet elég érdekes, hogy róla megemlékezzünk, — különösen a kerámia művészeténél, hol egy-egy tárgyon a régi idomítás, festészet, plasztika tárul elénk eredeti páratlanságában, mely az alkotó népet s ennek szokásait, életét, tünteti fel különféle variációjában.

Ha az egyiptomi *kőnépet* óhajtuk szokásaira és viseletére nézve tanulmányozni, nem kell vaskos könyveket olvasgatnunk, elég ha felkeressük otthonában, hol viselete és szokása ugyanaz, mint régente, oly idős mint a sphinx, mint a pyramisok. Habár ezt határozottan nem lehet állítani a Kerámiáról, — mert ez az idővel sok változáson ment keresztül, — érdekesebb lehet tehát ezt megismerni, mert a kiállításban hamisítatlan eredetiségben tekinthetjük meg.

Az egyes tárgyak nem a messze kelet-ről importáltak e célra, hanem a főrangú mágnások siettek sajátjaikat a múzeum rendelkezésére bocsátani. Messze vezethetne, ha a kiállított több mint 2700 tárgyról íránk, célunk ezen művészeti ág jelentőségét és történetét röviden ismertetni.

LICHTENSTEIN János herceg tárgyai között egy különös érdeklődéssel bíró kínai korszót találunk. Díszítése vörös és arany, míg a domború részben a máz alatti kék mezőn egy kör zárja magába e két betűt J. C. E. műtárgy KIEN-LONG (1723—1796.) idejében készült és a verzió szerint eredetileg Európa számára készítették, hogy itt Jordán víztartójaként szolgáljon. Habár a domborodás alatt a mezőket vörös és arany színben készített sárkányok lepik el, a sárkány a kancsó száján plastikus alakban aranyozva ismétlődik. Valóban, a kínai műtárgyak közül csak egy-kettőt kell megtekintünk, hogy a cél és irány tekintetében tisztában legyünk. Itt néhány más tárgy ugyanazon kiállítótól: henger-alaku díszedények, öblönyök, melyek a csata-, állam- és népeletről mutatnak be egyes jeleneteket, — míg másokon meg a tájképek váltják fel egymást.

Tisztában vagyunk már most azzal, hogy a kínaiak ezen művészete nem más, mint nyitott könyv, melyből ép úgy ezek művészetét, valamint életét a csendes családi körökben, az állami életben, a csatában és a szabad természetben olvashatjuk ki. Aki a műtörténetet ismeri, az jól tudja, hogy ezt kevés népről lehet elmondani, hogy ez kevés nép művészetének a sajátja. Az egyik nép a kultuszt, a másik a szokást, a harmadik a népeletet örökíti meg műveiben, míg a kínaiaknál mindent, de mindent megismerhetünk.

Jóllehet, hogy a kínai festészetben különösen az egyoldalúság dominál, amelyben egy-egy tárgynak akár tíz mezőjén is egy és ugyanazon képet lehet fellelni, és hogy a festészet nagyon együgyűen, mondhatnók sok jelenetében neveséges módon kezeltek, mégis mi azon Chinától, mely ma ép úgy dolgozik, mint századokkal ezelőtt, újat, eredetit nem kérünk, nem várunk, de nem is várhatunk. A művészet, mely ma alkot, vagy századokkal ezelőtt alkotott, ép úgy karakteristikuma a jelennek, mint a multnak és habár a művészetben a kínaiak még is állottak, mit mi elmaradásnak neveznénk, — a műtörténészek mégis kielégítő tápanyagot nyújtanak bűvárlatai folytatásához.

De ez a kritika nemcsak chinára nézve állhat fenn, hanem a többi ázsiai népekre nézve is. Japánra vonatkozó érdekes tárgyakat *Pallavicini* Alfons ögróf állított ki: egy tálat, mely művészi tekintetben jóval felülmúlja a kínaiak hasonló munkáit, és reánk nézve nemcsak archaeológiai, hanem műbecscsel is bír. Virágok és pávák vannak kék színben reája festve a máz alatt, míg a vörös és arany díszítés a máz felett történt. A munka *Khang-hy* (1662—1723.) idejéből való. Ugyanazon kiállítótól egy nagyon gyönyörű díszöblönnyt láttunk, mely a japán *Aríta-öblönnyök* legjobb neme. Pompás kék, arany és vörös színekben festett növényornamentek között mutatkozik a

Fong-hoang vagyis a Phönix, a kínaiak halhatatlan madara, mely félig sas, félig páva az erő és szépség symbolumát képezi. Az öblöny alsó része a *Ky-lin* nevű mesebeli állatot tartalmazza, mely az embernek a valódi boldogságot jelenti meg. Kora: *Khang-hy* (1662—1723.).

Azonban még tovább is vezetnek benünket ezek a gyönyörű Kerámia-műtárgyak. Mert, ha a történelemből és mythológiából nem is ismernők a keleti népek isteneit, e műtárgyak határozott tanúságot adnának azok létéről. Hasonló cél felé törekszik például e tekintetben a kínai és görög művészet. Míg a görögök templomaikban és színházuk orchesterájában s más helyeken örökíték meg azon isten képét, kinek tiszteletére az épület emeltetett, — addig a kínaiak ugyancsak a Kerámia tárgyakon tették azt, mit ama kínai tál tanúsít, melyet *Kien-long* idejéből (1723—1796.) *Zichy* Odön gróf állított ki. A tál széle arányosan beosztva, virágokkal van díszítve; a közepén *Si-wang-mou* istennő egy virágzó barackfa alatt áll, kezében egy *Ling-tchyt* (szent szívacsot) tartva, mellette egy gyermek által ábrázolva áll az ifjuság, míg az örök kecsét egy fehér szarvas symbolisálja, mely szájában nyújtja az istennek a hosszú élet barackját.

És ha mindezekben a kerámia művészetét még oly nagyra becsüljük is, a rajta levő festészetet — tekintettel arra, hogy a kínaiak ma is úgy kezelik a művészet ezen ágát, mint századokkal ezelőtt — mi művészi szempontból nem tudjuk becsülni. Rajzról, vagy technikáról, keresetlenségről szó sincs: a festék-vegytant vagy keverést nem is ismerhetik; mert mancirozásról szó sem lehet! Sőt ha arczot vagy tájképet festenek is, úgy egymás mellé rakják a festékeket, mintha mozaik munkát végeznének és ezt is oly ügyetlen módon csinálják, hogy a kínai festészetet épenséggel nem lehet művészetnek nevezni. Egy szintén kiállított képen egy fiú menésközben visszatekint; a kép a szemlélőre azt a benyomást gyakorolja, mintha a fiú feje meg lenne fordítva.

Nem tartozván a tárgyhoz, nem akarjuk a rajz, technikai és festészet hibáinak okát ezuttal kutatni; lehet ez a tanulmány hiánya, a nélkülözött impulsus, lehet — minként egy osztrák főnemes, ki sokáig Chinában volt, e sorok írójának azt mondta, hogy a kínai festők honukban nem becsültétek sokkal többre, mint a koldúsok és a festészet Chinában maig is szemérmes koldulás.

A kerámia magában véve nagyon régi s már a görögök művészileg készítették; Chinában Kr. sz. e. 185-ben találtak fel s Ázsiából az arabok által hozott Európába, hol *Majorca* szigettől nyerte a *majolika* nevet, mely itt tökélyre jutott és a 13—17. században virágzásnak örvendett. A köedények különösen *Wedgwood* által javítottak vegyi uton és ő alapítá az újabb angol köedény ipart. *Böttger* 1704-ben vörös köedényt, 1709-ben finom fehér porcellánt készített; Franciaország 1709-ig látgy, azután kemény üveg elegy porcellánt készített, mely utóbbira nézve a *sevres-i* gyár mintáintézeté vált.

Ezen művészeti ág azonban Európában egészen más irányt nyert, oly irányt, mely különösen Spanyolországban az építőművészetben lelte meg meleg otthonát. Már a kiállításban dr. *Luschan* tárgyai között lelünk perzsa-török-arab fayence (fél porcellán és köedény) tárgyakat, melyek a falak díszítéséül szolgáltak. A mórok Spanyolországban kifejtették e műágot és a legidősebbek e nemből a cordovai mecsetben, a granadai alhambrában, a sevillai Alcazarban és a muzeumokban lelhetők fel. Mint ornamentet és mozaikot, oly ügyesen tudták készíteni és alkalmazni, hogy a szemlélő a falat valódi perzsa, vagy más keleti szőnyegnek tekinti. Különösen Sevillában a *Pilátus* házának falai hasonlóképp készítették és úgy néznek ki, mintha sötét-kék tányérokból épültek volna. A spanyol műépítész e kincse, melyet *Don Fadrique de Rivera* épített, jelenleg *Medina Coeli* herceg tulajdona. A fama szerint e házat építője a tizenhatodik század elején építette a szent földre történt zarándoklása emlékéül, mely tökéletesen hasonlít *Pilátusnak* Jeruzsálemben levő házához. A mese valóságát megerősítendő, a kápolnában egy oszlopot mutatnak, melyet a jámbor építész Jeruzsálemből hozott magával s melyen Krisztus megkorbácsoltatott.

És habár e művészetet a spanyolok most is úzik, úgy vagyunk velük, mint a kínaiakkal: művészi tekintetben, a jó munkások és az anyag tökéletes hiányában, jóval visszamaradtak a régi mesterek és azok művészete mögött.

NYÁRI SÁNDOR.

KÉPZŐMŰVÉSZETI HÍREK.

— OSZI KIÁLLÍTÁS. Az országos magyar képzőművészeti társulat ezidei őszi kiállítását sugár-úti műcsarnakában fogja megtartani, mely november 5-én nyílik meg és bezárólag december 14-ig tart. A bejelentési határidő október 1-je s a beküldési határidő október 20-ika. — Paczka Ferencz, a Rómában élő festőművész, bejelentette az őszi kiállításra «Attila nász-éje» című nagy történelmi festményét. A kép *Thierry Amadé* előadása nyomán készült és azt a jelenetet ábrázolja, midőn Attila palota-tisztjei urok hosszú elmaradásán nyugtalankodva, alvó termébe hatolnak s ott a hatalmas királyt véreben, halva találják. A festmény 340 centiméter széles és 245 centiméter magas. Paczka közel egy évig dolgozott e képen s öszszes művészi tevékenységét ennek kivitelére fordította. — Bruck Lajos Párisban élő festőművész, legutóbbi útja alkalmával egy az ottani népeletet ábrázoló vázlatot készített, melyet «Kalota-szeg» címen az őszi tárlaton fog kiállítani.

— A FESTÉSZETI MESTERISKOLA munkálatai gyorsan közelednek a befejezéshez, úgy hogy a megnyitás október elején minden akadály nélkül megtörténhetik. A napokban az összes termekben befejezték a festést. s most a nagy műtermekben az asztalosok dolgoznak a válaszfalak elkészítésén. Ugyanis a nagy műtermek kisebb szakaszokra lesznek felosztva, melyek mindegyikében egy-egy tanítvány fog, mintegy külön műteremben dolgozni. A földszinti nagy terem modellek számára lesz berendezve, s már építik is a magasabb fekvő állványt, melyen azokat elhelyezik. A lépcső-csarnokok, iroda-szobák már szintén teljesen készek, s legközelebb hozzá kezdenek az utóbbiak bebútorozásához.

